

Назмєєва Н. А.,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

МЕТАМОВНА ІНФОРМАТИВНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ІНСТРУКЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ МЕТОДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

В основу статті покладений аналіз формулювань навчальних інструкцій з автентичних англомовних джерел; проаналізовано основні механізми викладу метамовної інформації.

Ключові слова: навчальна інструкція, метамовна інформативність, адресат, адресант.

В основу статті положен аналіз формулювань навчальних інструкцій з автентичних англоязычних джерел; проаналізовано основні механізми викладу метаязыковой інформації.

Ключевые слова: учебная инструкция, метаязыковая информативность, адресат, адресант.

The article is based on the analysis of exercises from authentic English sources; it elucidates the main mechanisms of the presentation of metalinguistic information value.

Key words: exercise, metalinguistic information value, addressee, addresser.

Навчальна інструкція є засобом передачі інформації від адресанта (тобто автора, викладача, інструктора) до адресата (студенту). Інформація про навчальний об'єкт оформлюється як складне синтаксичне ціле (надфразова єдність) у композиційній організації навчальної інструкції. Відповідно до мети, інформація може містити опис морфологічних, фонетичних, лексико-семантичних особливостей мовних одиниць та правила оперування ними, а також виклад окремих аспектів побудови висловлювання, короткі відомості про лінгвостилістичні параметри текстів різних жанрів та стилів, тобто метамовну інформацію. Інколи навчальна інструкція частково виконує функцію граматичного довідника або коментаря, однак, на відміну від названих елементів методичного апарату підручника, метамовна інформація несе узагальнюючий та лаконічний характер. Прагматичною метою подібних інформативних блоків у структурі навчальної інструкції є стимулювання розумової діяльності адресата та активізація вже існуючих базових лінгвістичних знань, релевантних для виконання даного завдання. Розглянемо приклади:

These symbols, or emoticons, are used in e-mails and chat rooms to suggest feelings....

Read the title of the text. It is a summary of what you are going to read. Read the text once quickly to get the general meaning. Read the text again. Pay attention to the words before/after each gap. These will help you decide what word is missing. Missing words can be adverbs, articles, modal/auxiliary verbs, conjunctions, prepositions, pronouns, phrasal verbs etc. the word that you choose must be grammatically correct and make sense in the context. When you have filled in the gaps read the text again to see if it makes sense.

З аналізу фактичного матеріалу можна зробити висновок, що вибір мовних засобів для оформлення блоків метамовної інформації зумовлений орієнтацією на не носія англійської мови. Автор навчальної інструкції намагається перш за все забезпечити доступність та наочність викладеного матеріалу і в загальних рисах підсумувати та передати суть того чи іншого граматичного матеріалу. Намагання адресанта до узагальнення і типізації проявляється на усіх рівнях мовної структури. На морфологічному рівні засобом узагальнення виступає форма дієслова у теперішньому часі (*the Present Indefinite Tense*). На синтаксичному – переважають конструкції з узагальненим суб'єктом *we, English speakers*. У лексичному плані узагальнений характер подачі інформації акцентується прислівниками *usually, commonly, sometimes, often, normally*, займенниками *some, other*, прикметником *usual*, словосполученням *different kind(s) of*. Подача граматичної інформації здійснюється із використанням власної лінгвістичної термінології *present indefinite, verb, noun, syllable, object, preposition, vowel, consonant* та ін. і звичайних лексичних одиниць *describe, use, make, a lot of, such as write, read, listen* та ін. Для виділення на думку автора більш важливої інформації можемо спостерігати явище інверсії:

In pairs, choose the correct explanation, for the idioms in bold. Do these idioms have an equivalent in your language?

Focus on form. In pairs, decide how/when the forms on p. 12 describing habits are used.

Варто також зазначити, що у навчальній інструкції введення спеціального лінгвістичного поняття, як правило, супроводжується контекстуальним поясненням, що ілюструє функціонування того чи іншого граматичного явища у щоденній комунікації. Автор також може використовувати і стратегію конкретизації. Досить часто у текст формулювання навчальної інструкції вводиться експліцитний приклад, що значно полегшує сприйняття адресатом теоретичного матеріалу. Наприклад:

Think, feel and find can all be used to give and ask for options.

In formal English, the verb is inverted after some sentence beginnings. This emphasizes the main point of the sentence.

Get / have something done is used when we arrange for someone to do something for us.

Зауважимо, що комплексна реалізація стратегій конкретизації та узагальнення наближає навчальну інструкцію до науково-популярного стилю, для якого характерним є спрощення наукових теоретичних фактів та застосування контактостановлюючих засобів. У навчальній інструкції комунікація з автором досягається завдяки вживанню займенника *you*:

Grammar rules tell you what sentences to make, and with whom...

When you are learning a new word, find a word in English OR in your own language ...

Існує ще один вид інформації, що представлений у навчальних інструкціях, які орієнтовані на роботу адресата з текстом. Прагматичною метою такого інформаційного блоку є активізація фонових знань у адресата та формулювання когнітивних пресупозицій, тобто попередніх даних щодо змісту тексту. Отже, виконуючи інформативну

функцію, формулювання навчальної інструкції частково дає зрозуміти адресату звідки та про що буде йти мова. За словами І. Р. Гальперіна: «Своєрідністю такої інтродукції є те, що направляючи думку читача про що буде йти мова, вона не розкриває ні плану розповіді, ні сюжету, ні основної інформації» [1, с. 61]. Інформація такого плану дозволяє адресату розпочати процес когнітивної обробки вже на стадії ознайомлення із завданням або в якості робочої гіпотези. Аналіз фактичного матеріалу показав, що інтродуктивні факти найчастіше вказують на стильову чи жанрову приналежність навчального тексту. Наведемо приклад,

Read the song by Luis Armstrong. Can you complete any of these lines? Many of the words are from exercise 2.

Read the extracts from Time Out. Which things do you think you would enjoy?

Подібне явище, як правило, супроводжується вказівкою на автора суб'єкта мовленнєвого висловлювання. Когнітивним наслідком вживання у навчальній інструкції такого індикатора є для адресата можливість прогнозувати параметри варіативності форми та змісту висловлювання залежно від віку чи статі учасників комунікації, соціального статусу та ін.:

Here are some predictions about the future made by some of our students. Put the verb in brackets into an appropriate future form. Then write four predictions of your own.

You will read an article written by a mother whose child started reading later than others. Before you read, in groups discuss the following.

Не менш важливу роль у активізації фонових знань адресата та прогнозування змісту наступного повідомлення відіграють власні імена, референтами яких є весвітньо відомі люди: історичні особистості, космонавти, діячі науки та культури; назви пісень, періодичних видань, назви організацій, закладів та ін.:

Listen to the song 'My Way', made famous by Frank Sinatra.

Before you read, look at the following words, said by astronaut Neil Armstrong the moment he set foot on the Moon.

Вважаємо за необхідне зауважити, що формулювання навчальної інструкції може експліцитно вказувати на тематичну орієнтацію тексту, час та місце дії, зазначати певні деталі персонажів. Як правило, різні види інформації подаються у навчальній інструкції у різноманітних комбінаціях. Працюючи із текстом з метою введення нової інформації вживаються розповідні речення у теперішньому часі, тематична частина яких містить опис навчального об'єкту (стаття, текст, реклама), а рематичною частиною є предикат, що описує властивості, характеристики даного об'єкту:

You are going to read an article about successful people ...

You are going to read an extract from an article about confidence building.

The poem you have just read is about an old man looking back over his life.

Наступним засобом передачі нової інформації про навчальний об'єкт у дискурсивному просторі підручника є інтродуктивні речення з *here* та *there*. При цьому його атрибутивні та кількісні характеристики знаходяться у рематичній частині висловлювання:

Here are some typical children's jokes. ...

Here are some other ways of finishing an e-mail or letter. ...

Here are some words to describe the taste or texture of things you eat. ...

Вище наведені фрагменти формулювань навчальних інструкцій сприймаються адресатом як незавершені і потребують подальшого розгортання формулювання шляхом введення установки на вирішення пізнавальних та комунікативних завдань. Це ще раз підкреслює смислову цілісність навчальної інструкції, яка виконує своє комунікативне призначення лише у сукупності всіх функціонально-смислових блоків.

У реченнях з імперативом дієслова *read*, що виступає в якості реми у висловлюванні, референт та його дескрипція займає місце субрематичного компонента через те, що навчальний об'єкт вже частково відомий адресату, оскільки розміщений у рамках загального візуального простору адресата та адресанта.

Read the story on p. 23 and the phrases below. Complete the story with the phrases.

Read the article and the brochure on p. 43. Which questions from exercise 2 can you answer? With a partner, answer these questions.

Дещо по-іншому розташовуються мовні засоби для введення нової інформації у тексті навчальної інструкції для аудіювання. У висловлюванні автор може використовувати розповідні речення із тематичним суб'єктом *you*, а також дієслово *hear* у майбутньому часі. До рематичної частини відносимо деяку дескрипцію навчального об'єкту та його характеристику. Рематична частина дозволяє адресату у максимально інформативній формі дізнатись про зміст тексту, призначеного для прослуховування, та ідентифікувати кількість суб'єктів висловлювання:

You will hear three people talking about inviting guests home for meal. Listen and complete the chart.

You will hear a conversation between two friends talking about a recent trip to Brazil. For questions 1-6, decide which of the following choices A, B or C is the best answer.

Ще однією синтаксичною структурою, за допомогою якої у формулювання навчальної інструкції вводиться інформація про аудіотекст, це імперативне речення. Таким формулюванням властивий найбільший ступінь інформативного насичення, оскільки вся конструкція містить виключно нову, актуальну для адресату інформацію:

Listen to two interviews with students of English. Who uses «filler» expressions? Who leaves long pauses in the conversation?

Listen to the sentences about Philippe, Keiko, and Mark. Correct the wrong sentences.

Необхідно також підкреслити і значимість невербальних засобів в інструктивному дискурсі. Адже ілюстративний матеріал теж є важливим у створенні цілісної картини писемного методичного дискурсу. Отже, за характером зв'язку із навчальним об'єктом, що підлягає когнітивній обробці, ілюстраціями у структурі підручника можуть бути малюнки, фотографії, графіки, таблиці, схеми, символи. Подібна графічна репрезентація надає можливість візуально уявити ситуації, суб'єкти, які є предметом навчальної комунікації. У методичному дискурсі їй

належить особливе навантаження, оскільки сприяє по-перше, активізації уваги, по-друге, кращому сприйняттю та запам'ятовуванню і врешті-решт, кращому засвоєнню матеріалу.

Таким чином, інформаційний компонент займає важливу позицію у структурі формулювання навчальної інструкції, оскільки сприяє реалізації комплексного підходу до когнітивної обробки навчального матеріалу. Автор інструкції при викладі метамовної інформації керується стратегіями конкретизації та узагальнення, які проявляються на лексичному та синтаксичному рівнях. Пресупозиційна інформація про навчальний текст містить інформацію про жанрову категорію, короткий зміст тексту та суб'єкта чи суб'єктів мовлення.

Література:

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М. : Наука, 1981. – 139 с. – С. 61.
2. Jefferies Amanda. Clockwise. Advanced Classbook. Oxford University Press. 2001.
3. Liz and John Soars. New Headway Advanced. Student's Book. – Oxford University Press, 2001.
4. Liz and John Soars. New Headway. Intermediate Student's Book. The New Edition. – Oxford University Press, 2002.
5. Sarah Cunningham, Peter Moor. Elementary New Headway. Pronunciation Course. – Oxford University Press, 2002.